

GOBLEN HALILARI KULLANAN İKİ KADIN SANATÇININ ESERLERİNİN GÖSTERGEBİLİMSEL (SEMİYOTİK) ANALİZİ

SEMİOTIC ANALYSIS OF THE WORKS OF TWO FEMALE ARTISTS USING TAPESTRY CARPETS

Aşkın Bahadır*

Öz

Göstergebilim, göstergeleri incelemekte olan bilim dalı olarak açıklanmakta ve gösterge dizelerini inceleyen bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. Dilimize göstergebilim olarak giren bu kavram İngilizce Semiyoloji kavramından gelmektedir. Göstergebilimsel analiz yönteminde, göstergede, gösteren ve gösterilen arasında bir ilişki kurulmakta ve bu durum anlamlama olarak isimlendirilmektedir. Anamlama süreci, gösterenin göstergesini, gösterilen olarak zihinde biçimlendirilmesini sağlayan süreç olarak açıklanmaktadır. Barthes, göstergebilimsel analiz yönteminde, düz anlam ve yan anlam kuramlarını ortaya koymuştur. Düz anlam ve yan anlam kuramları, anlamalamanın bir parçası olarak şekillenmektedir. Araştırmada, örnekleme alınan ve goblen duvar halıları kullanan iki çağdaş kadın sanatçının eserleri, görünenin ardındaki derin anlamları/yan anlamları ortaya çıkarmayı amaçlayan göstergebilimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Bu bağlamda, her iki sanatçının da goblen duvar halılarını kişisel belleklerinden elde ettikleri motivasyon ile sanatsal ürüne dönüştürdüğü tespit edilmiştir. Araştırmada, yapılan incelemelerde, Qualeasha Wood ve Louise Bourgeoise'in eserlerinin biçimsel olarak (gösterge) ortaya koydukları nesnelere derin anlamında birtakım kurguların bulunduğu tespit edilmiş, göstergebilimsel analiz sayesinde bunları okumanın mümkün olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Göstergebilimsel Analiz, Semiyotik, Qualeasha Wood, Louise Bourgeoise.

Abstract

Semiotics is explained as the branch of science that examines indicators and is defined as the branch of science that studies indicator strings. This concept, which entered our language as 'göstergebilim', comes from the concept of English Semiology. In the semiotic analysis method, a relationship is established between the signifier and the signified, and this situation is called signification. The process of making sense is explained as the process that enables the signifier to be shaped in the mind as the signified. Barthes introduced denotation and connotation theories in the semiotic analysis method. Denotation and connotation theories are shaped as a part of signification. In the research, the works of two contemporary female artists, who were taken as a sample and using tapestry tapestries, were examined with the semiotic analysis method, which aims to reveal the deep meanings/connotations behind the visible. In this context, it was determined that artwork of Qualeasha Wood and Louise Bourgeoise turned tapestry tapestries into artistic products with the motivation they obtained from their personal memories. In the research, it has been determined that there are some fictions in the deep meaning of the objects that both artists put forward formally (indicative), and it has been seen that it is possible to read them thanks to semiotic analysis.

Keywords: Semiotic Analysis, Semiotics, Qualeasha Wood, Louise Bourgeoise.

Araştırma Makalesi // Başvuru tarihi: 05.03.2023– Kabul tarihi: 04.06.2023.

* Dr., Kurumdan Bağımsız Araştırmacı, askin-bhadr@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8940-5703>

1. Giriş

Sanat bir iletişim dilidir, özellikle çağdaş sanat ise çeşitli simge ve sembollerin kullanımı ile birtakım aktarımları izleyiciye aktarmaktadır. İzleyici çağdaş sanat eseri karşısında salt gördüklerini izlediğinde, sanatçının ortaya koyduğu derin anlamı keşfetmekten çok uzakta kalarak, sanatsal ürünün aurasından mahrum kalır. Bu noktada, görünen olan göstergenin gösterdiği şeyi kavramak ancak göstergebilimsel analizle mümkün olabilmektedir. Göstergebilimsel analiz, ortaya koyulan sanatsal ürünün, görüneninin ötesinde neler aktarmak istediğini ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, araştırmada görsel bir araştırma yöntemi olan göstergebilimsel analiz yöntemi açıklanmakta ve goblen halıları kullanan iki çağdaş kadın sanatçının eserlerinin göstergebilimsel (semyotik) analizi yapılmaktadır.

2. Göstergebilim (Semiyoloji) Kavramı ve Kuramsal Yaklaşımlar

Göstergebilim, göstergeleri incelemekte olan bilim dalı olarak açıklanmakta ve “diller, düzgüler ve belirtgeler gibi gösterge dizelerini inceleyen bilim dalı” olarak tanımlanmaktadır (Güneş, 2012: 33). Dilimize göstergebilim diye nitelendirilen bu kavram İngilizce Semiyoloji kavramından gelmektedir.

Eski Yunanca’da, ‘semion’ (gösterge) ve ‘logia’ (söz, kuram, bilim vb.) sözcüklerinin birleştirilmesinden ortaya çıkan ‘Semiyoloji’ kavramının, tarihte ilk olarak M. Ö. 5. Yüzyıl’da, Hipoktares ve Parmenides tarafından belirti, kanıt ve semptom anlamına gelen ‘tekmerion’ kelimesine eş anlamlı olarak kullanımı kayıtlara geçmiştir. Umberto Eco, Yunanlılarda Semeion kavramının kendisinin dışında herhangi başka bir şekli, biçimi ya da objeyi simgeleyen gösterge olarak kullandığını belirtmektedir. Daha sonra, Stoacılar, mantık ve dil konusunda gösterge kelimesini, gösteren ve gösterilen arasında karşıtlık şeklinde incelemişlerdir. Eco, Stoacılara gelindiğinde gösterge kavramına ilişkin başka bir şeyi simgeleme anlamının genişlediğini, gösteren farklılıklarının ardındaki gösterilen özdeşliğine göndermelerde bulunan simge ve sembollerin bütünlüğü olarak kullanıldığını belirtmektedir (Ünal, 2016). Bu bağlamda, yüzyıllar süren bir dönemde, göstergeler konusundaki düşünceler yalnızca dilsel görüşlerle biçimlenmiş, özellikle, Stoacılar, Orta Çağ’ın anlam-anlama şeklini inceleyen kuramcılarının göstergebilimsel bir inceleme gerçekleştirdikleri görülmektedir (Barthes, 1979).

Göstergebilim, J. Locke (1690) tarafından nesnelere anlamayı ve bilgilerin iletişimini sağlayan şekilde tanımlansa da dil felsefesi çok sınırlı kalmıştır (Barthes, 1979). Locke, göstergebilimi adlandıran ilk kişi olarak, 'İnsan Anlayışı Üstüne Bir Deneme' adlı araştırmasında 'semiotike' kavramını kullanmıştır. Bu çalışmada aynı zamanda semiyotiği göstergeler öğretisi şeklinde nitelmiş ve bilimin temel üç dalından biri olduğunu vurgulamıştır. Ona göre; göstergebilimin amacı, bilincin kavramları anlayabilmesi ve bilgileri diğer kişilere aktarabilmesi için kullanılan göstergelerin incelenmesidir (Karaman, 2017).

Modern göstergebilim teorisinde ise, Roman Jakobson'un kurucu unsurları Bir gönderenin bir alıcıya bir mesaj gönderdiği şeklindedir. Bu mesaj, ortak şekilde algılanabilir bir kodu taşımakta ve fiziksel ya da psikolojik bir bağlama gönderme yapmaktadır. Bu kurucu unsurlar, takip eden göstergebilim analizi bakımından bir alan oluşturmaktadır. Jakobson çalışmalarında temel yaklaşımlar, sesbilim, ruhdilbilim, bildirişim kuramı ve dilsel işlevler, yazın bilimsel açıdan ortaya koyulmaktadır. Jakobson, dilin sesbilim bağlamında ayrıştırılmasını sağlayan ikili karşılıklar dizgesi ortaya koymuştur (Kılıç Gündüz, 2019).

Çağdaş göstergebilimin ise, özellikle 20. Yüzyıl'da ortaya çıkmasının nedeni gelişen ve anlam sorunlarını çözümlenmeyi amaçlayarak, dilbilim, kültürel antropoloji ve bilgi kuramını kendisine temel almasıdır (Kıran, 1990). Sosyal bilimlerin birçok alanı bu kuramdan elde edilen bulgulardan fayda sağlamaktadır (Güneş, 2013). Çağdaş göstergebilim, 20. Yüzyıl'ın başlarında temelleri atılmaya başlanmasıyla birlikte Amerikalı kuramcı Charles Sanders Peirce ve İsviçreli dil bilimci Ferdinand de Saussure aynı dönemde fakat birbirlerinden haberleri olmadan çağdaş göstergebilimsel yöntemin teorik alt yapısını oluşturmuşlardır (Çağlar, 2012).

Pragmatizmin kurucusu olan ve Mantık alanında öne çıkan isim Peirce, semiyotik kavramını kullanmış ve bir göstergeler kuramı oluşturmuştur. Ona göre mantık, göstergebilime eşit bir bakış açısı sunmaktadır ve mantık eleştirisi göstergebilimin üç bölümünden bir tanesidir. Peirce'ye göre mantık eleştirisinin dışarısında diğer iki bölümse, dil bilgisi ve retoriğinden oluşmaktadır (Güneş, 2013). Peirce üstünde durduğu her konuda bir göstergebilim olgusunu görmeyi başararak, matematik uslamlamada olan kesinlik bağlamında göstergebilim kuramı oluşturmuştur. Pierce'e göre, gösterge, herhangi biri için bir amaçla bir şeyin yerini tutan şey olarak açıklanmaktadır. Gösterge birinin zihninde kendisiyle eşit ya da daha gelişmiş şekilde bir

gösterge oluşturmakta, bu oluşan göstergeyi Peirce, 'birinci göstergenin yorumlayıcı' şeklinde nitelendirmektedir. Ona göre, gösterge bir şeyin yerini tutmaktadır ve yerini tuttuğu şey göstergenin nesnesi olmaktadır (Barthes, 1979). Peirce, göstergeyi, yorumlayan, nesne ve göstergeden oluşan yapı şeklinde açıklamaktadır (Güneş, 2013).

Çağdaş göstergebilimin en önemli temsilcilerinden bir tanesi ise Ferdinand de Saussure'dür. Modern dil bilimin kurucusu kabul edilen Saussure'ün, 1913 tarihinde ölümünden sonra, göstergebilime ilişkin ders notları, öğrenci ve iş arkadaşları tarafından 'Genel Dil Bilim Dersleri' adıyla kitaplaştırılmıştır. Yayımlanan bu araştırmada, Saussure'ün göstergebilimi (semiyoloji) 'göstergelerin toplum yaşamı içindeki durumunu' ortaya koyan bilim dalı olarak tanımladığı belirtilmektedir. Saussure'e göre, dil, düşünceleri ifade etmeyi sağlayan göstergeler sistemidir (Çağlar, 2012). Ona göre; dil, kavramların belirtildiği göstergeler dizgesidir ve göstergebilim, göstergelerin öz niteliğinin ne şekildeki yasalara bağlı olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Saussure'ün göstergebilim anlayışı, dil bilim metotlarını nesnelere uygulayan, her şeyi dille açıklayan ya da dilsel olmayanları dil metaforuna dönüştürerek açıklayan bir yöntemi içermektedir (Güneş, 2012). Saussure, diğer gösterge sistemlerinin ise, yazı, işaretler, alfabe olduğunu belirtmektedir (Çağlar, 2012).

Saussure göstergebilimin yasalarının dilbilime de uygulanabileceğini öne sürmektedir. Bu bağlamda, insanla ilişkili olguların tümü dilbilimde iyice belirlenen bir alana bağlanabilecektir. Dil, kavramları belirten göstergeler dizgesi olarak kabul edilebilir. Bu nedenle, yazıyla, sağır/dilsiz alfabetiyle, kutsal içerikli simgesel törenler aracılığıyla, askerlerin bildirim işaretleriyle vb. karşılaştırılması mümkündür. Ancak, dil bu dizgeler arasında en önemlisi olarak kabul edilmektedir (Barthes, 1979). Saussure, dil ile ilişkili olarak anlam sorununu ele almış, anlamın farklılıklardan kaynaklandığını belirterek, dilin gösteren ve gösterilen olarak iki yanlı olduğunu ortaya koymuştur. Saussure'ün burada amacı, biçim ve anlam farkını dizgelemeye çalışmak olmuştur (Kıran, 1990). Saussure için, dilbilimsel gösterge, ses imgesiyle kavram olarak irdelenmektedir. Saussure için gösteren/ses imgesi ve gösterilen/kavram çevresel neslerden bağımsızdır. Ses imgesi de kavram da kolektif birer olgudur ve toplum anlaşmalarına dayanmaktadır. Bu bağlamda, kedi göstergesi k,e,d,i seslerinden/göstereninden oluştuğu gibi,

kedî kavram gösterileninden de oluşmaktadır. Bu ikisi göstergeyi meydana getirmektedir (Çağlar, 2012).

Saussure bu dizilişin farklı şekilde ses dizilişleriyle de işaret edilebileceğini belirtmektedir. Ona göre, çeşitli dillerde nesnelere farklı şekillerde isimlendirilmesi de bunun kanıtıdır. Her gösteren, bir gösterilen şeklindeki ilişki her ne kadar zorunlu olduğu kabul edilse de bu ilişki bir gösterilenin herhangi gösterenle açıklama mecburiyetini içermemektedir. Bunun nedeni, gösteren ve gösterilen arasında toplumsal anlaşmaya dayanan keyfi bir ilişkinin olmasıdır (Ünal, 2016: 385).

Saussure'ün savunduğu yapısalci düşünce, dil-söz karşıtlığı ile temellenmektedir, Saussure, benzer şekilde gösteren ve gösterilen karşıtlığı da olduğunu belirtmektedir. Saussure, dilsel yapılarda en temel ögenin gösterge olduğunu, dil göstergesinin işitimi imgesiyle anlam belirleme konusundaki kavramla birlikte bir bütün olarak nitelendirmektedir. Dil göstergesi, kavramla işitimi imgesinde birleştirme yapmakta, gösterenin meydana geldiği gösteren işitimi imgesiyken, kavram ise gösterilen olarak konumlanmaktadır (Ünal, 2016). Saussure'ye göre; göstergebilimde kavramla işitimi imgesinin birleşiminden gösterenin, anlamı içeren kavramın yerine gösterilenin, işitimi imgesinin yerine ise gösterenin benimsenmesi gerektiğini belirtmektedir. Buna ek olarak, gösterenle gösterilen arasındaki bağın da çoğunlukla nedensiz olduğunu belirtmektedir (Zariç, 2014).

Saussure, göstergebilim konusunda, gösterge, gösteren ve gösterilenin nitelendirmesinde, bunun net bir ayrımının olmayacağını belirterek, bağlamın öne çıktığını belirtmektedir. Bu noktada, genelden özele ya da özelden genele bir analiz yapmak gösterenin unsurlarında farklılık yaratabileceği belirtilmektedir. Göstergebilimsel analizde, neyin göreceli şekilde bütün ya da parça şeklinde nitelendirileceği belirleyici olmaktadır. Örneğin, bir anlatıda imparatorluk kavramının gösterge olarak ele alınması farklı bir bağlam oluştururken, imparatorun tacının ele alınması taş işlemlerinden, ustasının inanç sistemlerine kadar gösterge, gösteren ya da gösterilen konumu bakımından incelenebilmektedir (Zariç, 2014).

Saussure, göstergelerde zamansal olarak çizgiselliğin söz konusu olduğunu belirtmekte ve işitimsel gösterenlerin zaman çizgisinde tek boyutlu olduğunu, dil göstergesinin ise önceki

çağlardan zorunlu kalıntıları içerdiğini öne sürmektedir. Ona göre, var olan dil, düzenli bir yapıdadır ve bu 'gösterenin değişmezliği' anlamına gelir. Saussure'e göre göstergebilim, göstergelerin toplumsal yaşamdaki durumunu inceleyecek bir bilim dalı olarak kabul edilebilmektedir (Zariç, 2014). Çağdaş göstergebilimsel yaklaşımda, Saussure sonrası önemli kuramcı Roland Barthes'dır. Barthes, ortaya koyduğu yaklaşımda, popüler kültür analizleri yapmıştır. Ortaya koyduğu yapısal çözümleme yöntemi, karşılıklı bildirimi amaçlamamanın yanı sıra, anlamlı olan giyim, mobilya, sanat gibi olguları ele almaktadır. O tüm bunları anlamlama kavramıyla göstergebilime bağlamaktadır. Barthes'a göre, göstergelerle ikincil gösterilenler veya yananlam gösterilenleri arasında bağ bulunmaktadır (Güneş, 2013).

Barthes, 'Çağdaş Söylenler' adlı kitabında, mitleri, büyük kültürel anlamları barındıran göstergeler olarak, baskın sınıfsal ideolojiye hizmette bulunan ve biçimlendirilmiş karşılıklı bildirim dizgeleri olduğunu ileri sürmektedir. Barthes, Saussure geleneğini devam ettirdiğini belirtmekte, ancak onun tersine dil bilimin göstergebilimin bir parçası olarak görmeyerek, göstergebilimi dilbilimin parçası olarak gördüğünü belirtmektedir. Barthes, düzanlam (sözün ilk anlamı), yananlam (çağrılan diğer anlam) ve üstdil (tutarlı kavramların tamamı) şeklinde kavramları kullanmaktadır. Barthes 'Çağdaş Söylenler' araştırmasında toplumsal eleştiriye imgeler, söylenler ve söylemler gibi göstergelerin incelemeleriyle yapmaya çalıştığı görülmektedir (Güneş, 2013). "Barthes, Hjelmslev'in ortaya attığı kavramları kullanır: yananlam düzeyinden yola çıkarak, onu göstergebilimsel bir dizge olarak tanımlar, bu dizgenin göstereni bir düzanlam göstergesinden oluşur, üstdili ise gösterileninin bir düzanlam göstergesiyle kurulduğu bir dizge olarak tanımlar" (Güneş, 2013:338-339).

Barthes, moda, yazın vb. gösterge dizgelerinin, sadece dilsel olarak gerçekliği ve anlamı kazandığını ileri sürmektedir. Onun göstergebilimde en önemli farkı dilsel olanı her yerde tespit etmesidir. Barthes, ortaya koyduğu göstergebilimsel yöntemi, dilbilimsel çözümleme ya da bilimsel olarak dilbiliminin saf olamamasından kaynaklı olarak gözden kaçan anlamlanmanın tüm yönlerinin irdelenmesi olarak tanımlamaktadır. Barthes, disiplinlerarası olan göstergebilim yaklaşımında, her nesnenin bizim için bir gösterge olduğunu belirtmekte, her göstergenin ise yapısal ikiyle gösterenle yayılım kazandığını belirtmektedir. Ayrıca, Barthes'a göre, bu ilişki dilsel sistemdeki gizli kodlarla belirlenmektedir. Ona göre, yazı yalnızca bir metin olmanın ötesinde

sosyal yönü olan bir yapıdır ve anlam kolektif bellekte, yazarın ve okuyucunun kültürel birikiminde meydana gelmektedir (Ünal, 2016). Barthes'ın göstergebilimsel yaklaşımında, gösteren ve gösterilen ilişkisinin kurulması anlamlama olarak nitelendirilmektedir. Ona göre, gösteren görüldüğünde ya da işitildiğinde, gösterilen zihinde ortaya çıkmaktadır. Bu sayede anlama süreci başlamaktadır. Anlamlama, düz anlam ve yan anlam olarak iki bölüme ayrılmaktadır. Bu kavramları Barthes ortaya koymuştur. Ona göre, düz anlam göstergenin temsil ettiği şey, yan anlam ise nasıl temsil edildiğini ortaya koymaktadır. Kavram, ilk aşamada nesnel dünyanın/gösterilen zihinde soyutlanan, genel karşılığıdır (gösteren). Sonraki aşamaya iletişim-dışavurum aşaması denilmekte ve kavramın gösterilen, dışavurma şeklinde gösteren (ses, görüntü vb.) olduğu belirtilmektedir. Kavram kültür olgusuna bağlıdır. Kültürel bağlam dizgesinde değer kazanmaktadır. Bu nedenle bireysel ve keyfi olarak oluşmazlar (Çağlar, 2012).

Bu en öne çıkan isimlerin yanı sıra çağdaş göstergebilimsel yaklaşımda birçok isim yönetime katkıda bulunmuştur. Çağdaş göstergebilimsel yaklaşım, bir süre sonra ise yalnızca yazınsal anlamda bir analiz yöntemi olmanın ötesinde, birçok sosyal bilim alanında ve özellikle de sanatta kullanılan disiplinlerarası bir analiz biçimi haline gelmiştir.

3. Sanatsal Uygulamanın Göstergebilimsel Analizi

Göstergebilimsel analiz yöntemi, toplum bilim, ruh bilim, bilişsel bilimler, felsefe, bilgi kuramı, dilbilim gibi birçok bilim dalının kesiştiği, disiplinlerarası bakış açısına sahip bir analiz yöntemidir. Bu kadar çok alanın bakış açısını birleştirmesi açısından, yapılan araştırmaya katkı sağlayan bir yapısı bulunmaktadır (Güneş, 2012). Göstergebilimsel analiz yönteminde, göstergede, gösteren ve gösterilen arasında bir ilişki kurulmakta ve bu durum anlamlama olarak isimlendirilmektedir. Anlamlama süreci, gösterenin göstergesini, gösterilen olarak zihinde biçimlendirilmesini sağlayan süreç olarak açıklanmaktadır. Barthes, göstergebilimsel analiz yönteminde, düz anlam ve yan anlam kuramlarını ortaya koymuştur. Düz anlam ve yan anlam kuramları, anlamlamanın bir parçası olarak şekillenmektedir. Bu bağlamda, düz anlam tarafından göstergenin neyi temsil ettiği iletilmektedir. Yan anlam tarafından ise, göstergenin ne şekilde temsil edildiği ortaya koyulmaktadır. Düz anlam, genel olarak evrensel ve ortak paydada algılanan anlamlardır ve yanlış anlaşılmaları pek mümkün değildir. Yan anlamlar ise, kültür ve toplumlara

bağlı şekilde okuyucu/izleyici zihninde farklılıklar gösterecek şekilde algılanabilirler (Karaman, 2017).

Göstergebilim, metinlerin analizini ifade etmekte, metin ise göstergebilimin konusuna girdiği düşünülen her şey olabilmektedir. Bu metin, müzik notası, tablo, reklam afişi, kültürel davranış, sinema yapıtı, tiyatro gösterisi, şiir, roman, plastik sanat eserleri vb. her şeyi kapsamaktadır. Metin olarak kabul edilen bu göstergelerde analiz yaparken, sistematik çözümlemeyle derin anlam katmanlarının ortaya çıkartılması sağlanmaktadır. Görünen anlamın derin anlam katmanlarını ortaya çıkarmayı amaçlayan göstergebilimsel analizde, anlam parçalara ayrılır, mitler, metaforlar ve kodlar yardımıyla anlam yeniden inşa edilmektedir (Civelek ve Türkay, 2020). Görsel ve plastik sanatların göstergebilimsel analizi, özellikle Barthes ile başlamış, bu konuda çeşitli yaklaşımlar onun tarafından ortaya koyulmuştur.

Barthes, düz ve yan anlamın görsel öğelerin ilişkileneceğiyle oluştuğunu belirtmektedir. Bu oluşumda iki düzlem öne çıkmakta ve bunlardan faydalandığını belirtilmektedir. İlk düzlemde, nesnelere seçimi yapılmakta ve bu düzlem dizisel (düzanlam) boyuttur. İkinci düzlem ise dizimsel (yananlam) olan düzlemdir. Bu düzlemde seçilen öğeler anlamlandırılarak bir bütün oluşturulur. Barthes'ın analiz esnasında, biçimselleştirme, yayıncılık, çoğulluk ve işlemsellik gibi ilkelerden faydalandığı görülmektedir. Bu bağlamda, ilk aşamada yapıtın biçimsel olarak irdelendiği, ikinci aşamada, çağrışımlarının irdelendiği, üçüncü aşamada tüm olası anlamların irdelendiği ve son aşamada ise üç aşamanın değerlendirmesinin yapıldığı belirtilmektedir. Bu ilke ve aşamalarla yapıtın (yazınsal, görsel vb) her anlamda okumasının gerçekleşebileceği belirtilmektedir (Karaman, 2017). Bu sayede metnin ya da görüntünün, gizli ve üstü kapalı anlamları ortaya çıkmakta, görünenden görünmeyene gidişte öznellikten nesnel olana, somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene şeklinde irdeleme ortaya çıkmaktadır (Çağlar, 2012). Ayrıca Barthes (2016) göstergebilimsel analiz yöntemine ilişkin gösterenin, gösteren ve gösterilenden oluştuğunu hatırlatmakta, gösteren düzleminin anlatım düzlemini oluşturduğunu vurgulamaktadır. Gösterilen düzlemi ise içerik düzlemini meydana getirmektedir. Toplumsal olarak her kullanım toplumun bir göstergesine dönüşür. Toplum, belli ölçüler ve kurallara göre nesnelere ortaya çıkarmaktadır. Gösterge ise alıcının gösterilenden anladığından başka bir şey değildir. Bu bağlamda gösteren yalnızca bir aracı olarak kabul edilebilmektedir (Karaman, 2017).

Barthes göstergebilim konusunda şu açıklamaları yapmaktadır; “insan olmanın gereği olarak kavramları işaretler ile açıklamak ve yaratmanın gerekliliğinden bahseder; güzel sanatlar ve popüler sanat etkinlikleri arasında priori (önsel) bir değer ayrımı görmez. Hiyeraşik toplumlarda imgeler, etkili olan ideolojileri desteklemek ya da bu ideolojilere karşı çıkmak için kullanılır” (Barthes, 1977'den akt. Erişti, 2017:13). Bu bağlamda, sanatsal ürün de göstergebilimsel analiz yöntemi ile değerlendirilebilecek ve bu değerlendirmelerin sonucunda, sanatçının ortaya koyduğu ontik real tabakanın altında yatan irreal tabakalara ulaşmak mümkün olabilecektir. Bu irreal tabakaları görünür kılmak hem sanatçının hem de içerisinde yaşadığı toplumun sosyal, psikolojik ve toplumsal yapısına ilişkin durumların ortaya çıkmasını ve sanatsal üründe ele alınışını ortaya koyacaktır.

Bu bağlamda göstergebilimin, dilsel göstergelerin dışında temsil içeren ve anlamlı bütünü barındıran her şeyi incelemesi söz konusudur. Bu bir renk ya da figür olabileceği gibi sanatsal üründe yer alan her şeyi kapsamına alabilmektedir (Karaman, 2017). Göstergebilim, alıcı kavramı yerine, görsel sanatlarda bile okuyucu kavramını, öğrenilen şey anlamını verdiği ve anlamlandırmada doğrudan katkıda bulunduğu için tercih etmektedir. Sanat yapıtı ise, özgür ve yaratıcı yorumcu istemekte, bu anlamlamada önem taşımaktadır (Çağlar, 2012).

3.1. Qualeasha Wood'un 'Memory Leak' Adlı Eserinin Göstergebilimsel Analizi

Qualeasha Wood, 1996 doğumlu genç bir sanatçıdır. Sanatçı, yaşamına ve çalışmalarına, Brooklyn, Philadelphia ve New York'da devam etmektedir. Wood'un çalışmaları, siyahi kadınların gerçekliklerini ortaya koyan sanatsal ürünlerdir. Sanatçı, ailevi bir ilişkisi olan tekstil zanaatını, queer sanat, goblen halı dokuma tekniği, teknolojik göstergeler ve popüler kültür imgeleriyle birleştirmektedir. Sanatçı, politik ve ekonomik açıdan da siyahi figür ve kültürünü kendi bedeni üstünden ortaya koymaktadır ([http 1](http://1)).

Görsel 1. Qualeasha Wood, 'Memory Leak', 2021, (jakarlı pamuklu dokuma, cam tohum boncukları), 213.4 × 157.5 × 1.3 cm. Artsy koleksiyonu. ([http 1](http://1)).

Tablo 1. Qualeasha Wood'un, 'Memory Leak' adlı eserinin göstergebilimsel analiz tablosu

GÖSTERGE	DÜZ ANLAM	YAN ANLAM / GÖSTERİLEN
Sanatçı otoportresi	Sanatçının kendi kendisini sanatsal uygulamada betimlemesi	Sanatçı siyahi ve eşcinsel bir birey olmasından kaynaklı olarak, yaşayış biçimine ilişkin sorgulamaları kendi bedeni üstünden yapmaktadır. Sanatçı iki bütünlüklü otoportre kullanımıyla birlikte, kendi otoportresinin parçalanmış görüntülerini de kullanarak hem Derrida'nın yapı söküm kuramına göndermelerde bulunmakta hem de kişisel yaşantısında parçalanmışlığı işaret ediyor olabilmektedir. Özellikle parça parça şeklinde sanatçının kendi gözlerini tekrarlar şeklinde kullanması, toplum tarafından gözetlenme olgusunun altını çizmektedir.
Hare	Özellikle Orta Çağ ve Rönesans sanatında, kutsiyet katılmak istenilen kişinin başının üstünde betimlenen altın renkli daire, göz veya benzeri şeyde görülen parlak çizgiler	Sanatçı, kendi otoportrelerinin başına bu hareleri yerleştirerek kendisine bir kutsiyet atfetmiştir. Kendisine atfettiği bu kutsiyet psikolojik açıdan narsist bir tavır olarak ortaya koyulmuş olabileceği

		gibi kendisini dini bir kurtarıcı karakter olarak da atfetmiş olabileceği görülmektedir.
Yara izi	Sanatçı, Hristiyanlık dininde Hz İsa'nın çarmıha gerilirken ellerinden çivilenmesi sonucu açılan yara izlerini kendi ellerinde betimlemiştir.	Sanatçı, bu yara izi ile kendisini Hz. İsa ile özdeşleştirerek ve başında hare ile de betimleyerek kendisini kurtarıcı olarak atfetmiştir. Bu kurtarma, sanatçının sanatı ile toplumu kurtarma mesajı gibi veriliyor olabilir.
Windows penceresi	Windows işletim sisteminde, uyarı ve bildirimler için açılır-kapanır pencere.	Sanatçı, bilinçli olarak kendi otoportresinin önüne, Access to the server is unstable. Please remove your gaze and try again (Sunucuya erişim kararsız. Lütfen bakışlarınızı kaldırın ve tekrar deneyin) adlı açılır pencereyi yerleştirmiştir. İçerik olarak toplumsal ve çevresel baskıya gönderme yapan sanatçı, yaşam şekline (belki de eşcinsel olmasından kaynaklı aldığı tepkilere) gelen tepkilere bu şekilde eleştiri getirmektedir. Eserin çeşitli yerlerinde kendi gözlerini kullanması da bunu destekler niteliktedir.
Film şeridi	Teknolojik aygıtlarda, özellikle fotoğraflara bakılırken, altta önceki ve sonraki fotoğrafları sırasıyla gösteren şerit şeklindeki kısım	Sanatçı burada kendi yaşamından tekrarlayan bir görüntüyü paylaşmakta ve kendi yaşamını izleyiciye film şeridi şeklinde vermektedir. Burada sanatçının teşhirci olarak kabul edilebilecek minik fotoğrafları, sanatçının kendisini bir arzu nesnesi olarak sunması durumunu ortaya koyarken, izleyiciyi de röntgenci konumuna yerleştirmektedir.

Eser (Görsel 1), merkez kompozisyon, figüratif (otoportre), teknolojik unsurlar, dini motifler gibi öğeler içermektedir. Eserde özellikle parçalanmış bir mekân algısı bulunmakta, bulut imgeleriyle dış mekân izlenimi verilmeye çalışılsa da soyut bir mekân algısı ortaya koyulmaktadır. Kullanılan teknolojik imgeler (Windows pencereleri, araç çubuğu vb.) simülatif bir algı yaratmayla birlikte, teknolojinin yaşamsal olanı açık şekilde teşhir etmesine gönderme olarak okunabilir. Bu konuda Sanatçı, Schwartz ile (02.08.2022 tarihinde) yaptığı röportajda çocukluğundan itibaren

teknolojiyle ilişkisinin çok yoğun olduğunu özellikle simülatif dünyayı kurgulayarak yönlendirmeler yaptığı oyunlar oynamanın ona kendisini tanrı gibi hissettirdiğini belirtmektedir (http 2).

Eserde (Görsel 1), gözler, yüz ve vücudun çeşitli yerlerinin kesitler olarak kullanılması, parçalanmış bir algı yaratmaktadır. Sanatçının, hareli otoportresinin kucağında yine kendi otoportresi yatmaktadır. Bu sahne Michalengelo'nun Michelangelo, Pieta, (1498–1499) sahnesine (Görsel 2) bir göndermedir. Michalengelo'nun eserinde Hz. Meryem kucağında çarmıhtan indirilmiş İsa'yı tutmaktadır. Ancak, Wood'un eserinde (Görsel 3), Hz. Meryem'in konumuna yerleştirdiği otoportrenin ellerinde çarmıh izleri bulunmakta, İsa'nın yerine yerleştirdiği otoportresi ise ellerinde iz olmamasına bakarak şaşkınlık yaşamaktadır. Bu durum sanatçının kadına atfedilen rolleri sorgulaması olabileceği gibi kendi yaşamının çilelerini ortaya koyması olarak da okunabilmektedir.

Görsel 2. Michelangelo, Pieta, 498–1499 (Bozdağ, 2013).

Görsel 3. Qualeasha Wood, Memory Leaks (Kesit), 2021 (http 1).

Sanatçının eseri (Görsel 3) Feminist ve Queer kuramlar bağlamında toplumsal mesajları (kadının hakları, ötekileştirilme vb.) kendi özelinde kendisi üstünden ortaya koymaktadır. Sanatçı, kendi otoportrelerini ortaya koyarak, ortaya koymak istediği toplumsal mesajı kendisi üstünden vermektedir. Bu durum eseri otobiyografik bir esere dönüştürdüğü gibi psikososyal olarak izleyiciyi ötekileştirilme (eşcinsel ve siyahi olmaktan kaynaklı) durumuna ilişkin sorgulamalara yönlendirmektedir. Yine Schwartz ile olan röportajında, eşcinsel olmasından bahsetmekte, goblen halıları tercih etmesinin sebebini ise anneannesinin süslü yorgan ve halılarından etkilenmesi olarak belirtmektedir (http 3).

3.2. Louise Bourgeois'in *Spider (Hücre)* Eserinin Göstergebilimsel Analizi

Louise Bourgeois 'nın (1911-2010) Paris'te, goblen halıları tamir atölyesi olan bir ailede dünyaya gelmiştir. Sorunlu çocukluk yaşantısı sanatına yön veren sanatçı, babasının annesini öğretmeniyle aldatması, kendisine gösterdiği baskı ve annesiyle ilişkisi bağlamında sanatsal ürünlerinde psikolojik dışavurumunu ortaya koymaktadır.

Görsel 4. Louise Bourgeois, *Spider (Hücre)*, 1997 ([http 4](http://4)).

Tablo 2. Louise Bourgeois, *Spider (Hücre)* adlı eserinin göstergebilimsel analizi.

GÖSTERGE	DÜZ ANLAM	YAN ANLAM
Tel örgü	Çit, engel, ayırmak için kullanılan	Örümceğin koruma için ördüğü sınır olarak algılanabilir. Bir parçasının goblen parçalarıyla kaplı olması, dokuma olayının kişisel tarihinden annesinin dokuma yapmasıyla ilişkilendirilebilir.
Hücre	Mekânın içinde bir bölüm, çok küçük mekan,	Kişisel bir alan yaratma düşüncesini temsil edebileceği gibi, kendini sıkışmış hissetme, klostrifik bir durumu da ortaya koyuyor olabilir.
Goblen (Duvar Halısı)	Duvarları süslemek için kullanılan, el dokuması halı.	Çocukluk dönemi aile mesleği, goblen tamiri, Sanatçı eserde kullandığı goblen parçalarına sanatın akıl sağlığını koruduğunu yazmıştır. Sanatçının geçmişinden bir öge olarak kullanılmıştır.
Sandalye	Oturma alanı	Annenin altında dinlenme, rahatlama alanı, korunmanın verdiği rahatlık

Örümcek	Bir böcek türü, Ağ ören böcek	Sanatçı daha önceki çalışmalarında oluşturduğu dev örümceği 'Maman' (Anneciğim) olarak isimlendirmiş ve birçok söyleminde örümcek figürünü annesine gönderme olarak oluşturduğunu belirtmiştir. Annenin kendisini korumaya almasını temsil etmesi ve aynı zamanda mitolojik karakter yarı insan/kadın yarı örümcek olan Arakne'ye gönderme olarak okunabilmektedir. Annesinin goblen halıda dokuma yapmasını bu dokuma yapan mitolojik karakter ile ilişkilendirmiş olabilir.
---------	-------------------------------	---

Sanatçının yaşadıkları hem sanatta hem de yazılı olarak tüm yaratıcı sürecinin dayandığı temeldir. Çocukluk travmalarının ve hayal kırıklıklarının tek bir çaresi olabileceğini belirtmektedir. Çeşitli ev eşyalarını (Goblen halı da buna dahil) sanatsal uygulamalarında kullandığını ifade etmektedir (Muñoz López, 2010). Yapıtta (Görsel 4), hazır nesne olarak tel örgü, metal profil boruları, goblen (duvar halısı) parçaları ve sandalye kullanılmıştır. Ayrıca, bronz malzemenin oluşturulan dev örümcek heykeli bulunmaktadır. Silindir şeklindeki tel örgü ile oluşturulmuş hücrenin içine tam merkezde olacak şekilde bir sandalye yerleştirilmiştir. Bu silindir hücrenin üstünde ise dev örümcek yerleştirilerek amorf biçimde bacakları yere kadar uzanmaktadır. Ayrıca, parçalanmış goblen parçaları hücrenin çeşitli yerlerine monte edilmiştir. Bir enstalasyon eser olarak mekân içerisinde yer kaplayan, etrafında gezilebilen bir eserdir. Hatta örümcek bacaklarının etrafında gezerek eserin içerisine girme (içinde hissetme) olanağı bulunmaktadır. Örümcek figürünün bacakları birbirinden farklı da olsa birbirinin tekrarı izlenimi vermektedir. Bourgeois, Postmodern bir sanatçı olmakla birlikte Feminist sanat hareketine bağlı eserler üreten bir sanatçıdır. Ortaya koyduğu 'Spider' (Hücre) adlı eserinde geçmişinde duyduğu tedirginlik ve anne koruması altına girme hissini ortaya koymaktadır. Burada esas figür örümcek kabul edilebilir. Yardımcı özne ise hücre ve içerisindeki eşyalardır (sandalye, goblen parçaları). Örümcek figürü, annesiyle olan ilişkisi, annesinin yaptığı işi, ortak geçmişlerini ortaya koyarken, diğer tüm öğeler geçmişte yaşadığı duygusal durumunu ortaya koymaktadır. Alıcı olarak topuma hem otobiyografik anılarını sunmakta hem de kendisi özelinde feminist düşünce bakımından kadın düşüncesini sorgulatmaktadır.

4. Sonuç;

Göstergebilim, ilk olarak dilsel olarak analizler yapan bir yöntem olarak kullanılmış, ancak çağdaş dünyada, özellikle Barthes'ın yaklaşımlarıyla hem sanatsal alanda hem de birçok sosyal bilimler alanında birçok şeyin gösterge olarak kabul edilerek analiz edilebileceği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Özellikle sanat alanında, göstergebilimsel analiz, real olarak görünenin ötesinde olan, sanatçının asıl ortaya koymayı hedeflediği, sanatsal aurayı tetikleyen irreal tabakanın ortaya çıkartılmasında büyük önem taşımaktadır.

Araştırmada, örnekleme alınan ve goblen duvar halıları kullanan iki çağdaş kadın sanatçının eserleri, görünenin ardındaki derin anlamları/yan anlamları ortaya çıkarmayı amaçlayan göstergebilimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Bu bağlamda, her iki sanatçının da goblen duvar halılarını kişisel belleklerinden elde ettikleri motivasyon ile sanatsal ürüne dönüştürdüğü tespit edilmiştir. Araştırmada, yapılan incelemelerde, her iki sanatçının da eserlerinde parçalanış algısını izleyiciye hissettirdiği, Bourgeoise'in bunu parçalanmalarla ortaya koyarken, Qualeasha'nın bunu parçalanmış soyut görüntüler ve kendi beden parçalarıyla oluşturduğu saptanmaktadır. Ayrıca, en genel anlamda eserler incelendiğinde, her iki kadın sanatçı da kendi benliği üstünden toplumsal (Bourgeoise: Feminist/ Qualeasha: Queer ve Siyahi) mesajları eserlerinin derin anlamında ortaya koymaktadır.

Kaynakça

Barthes, R. (1979). *Göstergebilim İlkeleri*, Çev. Berke Vardar-Mehmet Rifat. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Bozdağ, L. (2013). "Biyoktidar Kavramı ve Ötekileştirmenin İki Kadın Karakterde Temsili "Meryem Ana ve Berfo Ana", *Sanat ve Tasarım Dergisi*, Sayı 5, s. 152-171.

Civelek, M. ve Türkay, O. (2020). "Göstergebilimin Kuramsal Açından İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma", *Alanya Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 3, s. 771-784.

Çağlar, B. (2012). Bir İletişim Biçimi Olarak Göstergebilim, *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 2, s. 22-34 .

Erişti, S. D. B. (2017). "Görsel Araştırma Yöntemleri Teori, Uygulama ve Örnek", der. Suzan Duygu Erişti Bedir, Ankara: Pegem Yayınları.

Güneş, A. (2013). "Göstergebilim Tarihi", *Humanities Sciences*, Sayı 4, sf. 332-348.

Karaman, E. (2017). "Roland Barthes ve Charles Sanders Peirce'in Göstergebilimsel Yaklaşımlarının Karşılaştırılması", *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, Sayı 2, sf. 25-36.

Kılıç Gündüz, Y. (2019). *Anselm Kiefer'in Eserlerinin Göstergebilimsel Çözümlemesi ve Sanat Eğitimi Öğretim Programlarındaki Öğrenme Alanlarına Yansımaları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Resim İş Öğretmenliği.

Kıran, A. (1990). "Dilbilim-Göstergebilim İlişkileri", *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, sf. 51-62.

Muñoz López, P. (2010). "Louise Bourgeois." *Revista Internacional de Culturas y Literaturas*, number 9, p. 67-80.

Ünal, M. F. (2016). "Göstergebilimin Serüveni". *Mütefekkir*, Sayı 6, s. 379-398.

Zariç, M. (2014). Göstegebilim ve Yapıbozumdan Postmodernist Yapısal Eleştiriye. *Electronic Turkish Studies*, 9(12). 751-767

İnternet Kaynakları

http 1. <https://qualeasha.com/2021-Tapestries> (Erişim Tarihi: 30.02.2023).

http 2. Schwartz, A. (2022). Qualeasha Wood Weaves Cyberculture Into Tapestries <https://www.wmagazine.com/culture/qualeasha-wood-artist-interview-met-museum-hauser-wirth-2022> (Erişim Tarihi: 30.02.2023).

http 3. Schwartz, A. (2022). Qualeasha Wood Weaves Cyberculture Into Tapestries <https://www.wmagazine.com/culture/qualeasha-wood-artist-interview-met-museum-hauser-wirth-2022> (Erişim Tarihi: 30.02.2023).

http 4. Dresch, E. (2022). Louise Bourgeois: The Woven Child, Hayward Gallery review https://www.culturewhisper.com/r/visual_arts/louise_bourgeois_exhibition_hayward_gallery/16556 (Erişim Tarihi: 30.02.2023).

Görsel Kaynaklar

Görsel 1. Qualeasha Wood, *'Memory Leak'*, 2021, (jakarlı pamuklu dokuma, cam tohum boncukları), 213.4 × 157.5 × 1.3 cm. Artsy koleksiyonu. (<https://qualeasha.com/2021-Tapestries>)

Görsel 2. *Michelangelo, Pieta, 498–1499* Bozdağ, L. (2013). Biyoiktidar Kavramı ve Ötekileştirmenin İki Kadın Karakterde Temsili "Meryem Ana ve Berfo Ana" . Sanat ve Tasarım Dergisi , 5 (5) , 152-171.

Görsel 3. *Qualeasha Wood, Memory Leaks (Kesit), 2021* (<https://qualeasha.com/2021-Tapestries>).

Görsel 4. Louise Bourgeois, *Spider (Hücre)*, 1997 (https://www.culturewhisper.com/r/visual_arts/louise_bourgeois_exhibition_hayward_gallery/16556).